

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Regulating relations: controlling sex and marriage in the early modern Dutch empire

Rose, A.S.

Citation

Rose, A. S. (2023, April 5). *Regulating relations: controlling sex and marriage in the early modern Dutch empire*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3590304>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3590304>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting

Dit proefschrift onderzoekt hoe normen rondom intieme relaties (huwelijk, seksualiteit, en familiebanden) zich vormden in vroegmoderne Nederlandse koloniën, waarbij de nadruk ligt op de achttiende eeuw. Het onderzoek richt zich op vestigingen in zowel het Atlantisch gebied (Suriname, Curaçao, Berbice, en Elmina) als de Indische Oceaan (Batavia, Cochin, Ceylon) die respectievelijk binnen het octrooigebied van de West-Indische Compagnie (WIC) en de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) vielen. Aan de hand van juridische bronnen (wetgeving in de vorm van ‘plakkaten’ en rechtszaken) aangevuld met ander materiaal zoals testamenten, contracten, en kerkelijke administratie wordt duidelijk dat normen en conflicten rondom intieme relaties cruciaal waren in het vormen van sociale stratificatie in koloniale samenlevingen. Hoewel een Christelijke seksuele moraal ten grondslag lag aan het perspectief van koloniale autoriteiten en de door hen uitgevaardigde regelgeving rondom huwelijk, seksualiteit en gezin, ontstond er geen eenduidig, algemeen gedeeld normatief systeem met consistente regels omtrent deze intieme relaties. Dit ‘normatief pluralisme’ is te verklaren aan de hand van de grote diversiteit en sterke ongelijkheid die achttiende-eeuwse koloniale samenlevingen tekenden: ten eerste vormden (Europese) Christenen vrijwel overal een minderheid en hadden andere etnisch-religieuze groepen (zoals verscheidene groepen Moslims, Chinezen, Portugese Joden) hun eigen normen, gebruiken, en reguleringsmiddelen rondom huwelijk, gezin, en seksualiteit. Ten tweede waren koloniale samenleving sterk hiërarchisch, met slavernij als de meest extreme vorm van ongelijkheid, en vormde regelgeving rondom huwelijk en seksualiteit een belangrijk middel om deze sociale verschillen in stand te houden: niet iedereen mocht met iedereen trouwen, en de ernst waarmee een seksuele transgressie werd opgevat was sterk afhankelijk van de sociale status van de betrokkenen.

Het vormen van deze hiërarchie was echter geen eenzijdig proces waarbij bestuurlijke en religieuze autoriteiten aan een passieve bevolking regels oplegden. In de praktijk speelden de verwachtingen en het handelen (zowel legaal als illegaal) van verschillende groepen en individuen een belangrijke rol in het vormen van heersende normen. Om dit aan te tonen maakt deze studie gebruik van structuratietheorie, een sociologische benadering die het vormen van sociale structuren bekijkt als doorlopend proces, gevormd door het continue gebruik van regels en beschikbare middelen door mensen. Dit perspectief wordt gecombineerd met een methodologische nadruk op conflicten – zowel in de rechtbank als daarbuiten – om zo te bestuderen hoe “normatief pluralisme” (een aanpassing op het concept rechtspluralisme) in de praktijk functioneerde in Nederlandse koloniale samenlevingen in de achttiende eeuw.

De eerste drie hoofdstukken richten zich op wettige relaties en hoe hier in de (rechts)praktijk vorm aan werd gegeven door verschillende groepen. Hoofdstuk één laat zien dat het Christelijk huwelijk voor koloniale autoriteiten een sluitsteen vormde voor zowel de voortplanting als de exclusiviteit van een geprivilegieerde Christelijke bevolkingsgroep, maar ook dat overheidscontrole op gezins- en gemeenschapsvorming in de praktijk zijn beperkingen had. In hoofdstuk twee, dat zich richt op echtscheidingen en wettige separaties, wordt duidelijk dat binnen de Christelijke gemeenschappen in de VOC- en WIC-octrooigebieden tot op zekere hoogte een gedeelde norm heerste over wat een goed huwelijk inhield, maar dat mannen en vrouwen in verscheidene Nederlandse koloniën een breed scala aan oplossingen toepasten bij huiselijke conflicten en gestrande huwelijken, waarbij de socio-economische posities van beide

partijen een belangrijke rol speelde. Hoofdstuk drie laat zien dat verscheidene groepen Moslims, Joden, Hindoes en Chinezen ook actief gebruik maakten van Nederlandse koloniale instituties in het sluiten en ontbinden van huwelijken, en dat op deze manier een diverse en dynamische rechtspraktijk ontstond waarover zowel koloniale overheden als lokale (religieuze) autoriteiten slechts beperkte controle hadden.

In de laatste drie hoofdstukken staan onwettige (seksuele) relaties en hun gevolgen centraal. Hoofdstuk vier laat zien dat de Christelijke en wettelijke norm dat de enige acceptabele vorm van seks binnen het huwelijk plaatsvond op grote schaal overtreden werd, maar dat de ernst waarmee voor- en buitenechtelijke seksualiteit werd opgevat sterk afhankelijk was van de positie van de betrokkenen binnen de complexe hiërarchie van koloniale samenlevingen. Hoofdstuk vijf toont dit ook aan voor seksueel geweld: de mate waarin iemand erkend kon worden als legitiem “slachtoffer” was afhankelijk van een combinatie van factoren zoals sekse, leeftijd, sociale klasse en status (vrij of in slavernij), en raciale of etnisch-religieuze categorisering. Bovendien konden lokale opvattingen binnen gemeenschappen over wat seksueel geweld of verkrachting inhoudt en wat er aan gedaan zou moeten worden sterk van elkaar verschillen. Het zesde en laatste hoofdstuk kijkt naar wat er gebeurde met de kinderen die uit verboden relaties geboren werden: wat voor positie konden zij innemen in de koloniale maatschappij, en waar werd dit door bepaald? Deze vraag wordt vanuit twee perspectieven bekeken: aan de ene kant de keuzes die ouders en kinderen zelf maakten omtrent doop, opvoeding, erfenis, relaties, beroep, en het al dan niet vrijmaken van familieleden in slavernij, en aan de andere kant de visie die kerkelijke en wereldlijke autoriteiten hadden op kinderen van wie de sociaaleconomische status door hun geboorte niet vaststond.

Uit deze verscheidenheid van conflicten en regulering blijkt dat normen rondom huwelijk, seksualiteit, en gezin nooit vastlagen. Evenmin stonden de diverse koloniale gemeenschappen die zich vormden door middel van huwelijken, migraties, en buitenechtelijke relaties stil. Continu dienden zich nieuwe mensen aan die relaties aangingen en verbraken, hun recht bepleitten, en op verscheidene andere manieren de hun belangen – en die van hun geliefden – behartigden, zowel binnen als buiten de perken van de wet. De betekenis en implicaties van deze acties hadden alles te maken met wie iemand was en wat hij of zij bezat: de vrouw van een rijke Chinese handelaar kon zich op andere normen beroepen dan een onvrije bediende, en wat voor een plantersdochter een grof schandaal vormde was voor een matroos of soldaat heel normaal. Juist door deze differentiatie waren conflicten rondom intieme relaties van cruciaal belang voor koloniale verhoudingen: via vele individuele zaken werden niet alleen normen uitgevochten, maar daarmee ook de sociale hiërarchie en de machtspositie van koloniale elites. Een intercontinentale analyse met aandacht voor intieme conflicten op lokale schaal laat dus zien dat koloniale samenlevingen in verschillende contexten een vergelijkbare dynamiek hadden: er was vrijwel nooit sprake van een sociale orde die eenduidig van bovenaf opgelegd werd; in plaats daarvan werd door terugkerende conflicten rondom huwelijk, seks, en familie de positie van verschillende sociale groepen en individuen bevochten. Koloniale autoriteiten speelden hierin een dominante rol en poogden de positie van Europeanen (en vooral die van de compagnieën en van de bezittende klasse) te bevorderen, maar moesten zich ook aanpassen aan de keuzes en middelen van andere groepen. Zo ontstond uit een complexe wereld van flexibele normen en sociaal diverse samenlevingen een langzaam en ongelijkmatig groeiende imperiale macht.